

אייר התשפ"א
מאי 2021

שמחה אבן־זהר – מפקדו הראשון של שירות הקשר ב'הגנה'

הקשר ב'הגנה' החל באיתות ראייה (דגלים, הליוגרף ופנסי איתות). בשנים תרצ"ו–תרצ"ט (מאורעות 1936–1939) גדלו צורכי התקשורת של ה'הגנה'. הארגון החל להשתמש גם ביוני דואר ובקשר רדיו, שהיה באותה עת טכנולוגיה חדישה ומתפתחת. כלקח מהקשיים שהתעוררו מההפעלה השונה של איתות ראייה בכל אזור הוחלט מראש להקים שירות קשר ארצי. המשימה הוטלה על 'דקל' – כינויו החשאי של שמחה אבן־זהר,¹ שהקים את שירות הקשר, עיצב את דמותו והיה מפקדו הראשון.

שירות הקשר, בפיקודו של שמחה אבן־זהר, הקים בקשיים גדולים רשתות איתות ראייה, מערך יוני דואר ותקשורת רדיו חשאית (נייחת), מערך הדרכה ומערך צפנים. השירות הקים קשר חשאי בין היישובים היהודיים ברשתות איתות ראייה וקשר רדיו בתדר גבוה (ת"ג), באיתות מורס, שהתבססו על מכשירים תוצרת בית שיוצרו בחשאי. מאז העלייה על הקרקע של חנינה במרס 1938 התבסס הקשר המבצעי ליישובי חומה ומגדל על קשר רדיו חשאי (שכונה באותה עת אלחוט). איתות הראייה, שנועד לקשר המנהלתי, שימש הסוואה לקשר הרדיו, שעצם קיומו היה סודי (נֶקֶס – 'סודי ביותר' בעגה של אותה תקופה). הקשר למבצעי ההפעלה היה תחום פעילות מרכזי של שירות הקשר. ספינת המעפילים הראשונה שבה הופעל קשר רדיו דרמגמי הייתה 'אטרטו' א', שהפליגה מאיטליה לארץ בנובמבר 1938 כשעל סיפונה 300 מעפילים.

בעקבות פרסום הספר הלבן של 1939 ('ספר המעל'), שהגביל את העלייה היהודית ואת רכישת הקרקעות עלידי יהודים, התאחד היישוב היהודי בארץ במאבק נגד הבריטים ונגד מדיניות הספר הלבן. שירות הקשר הפעיל ב־9 במרץ 1940 שידור מחתרתי לציבור – 'קול ישראל' בגלים קצרים. לראשונה נשמע דבר ה'הגנה' בכל מקלט רדיו בארץ. ביוני 1940, לאחר כניסת איטליה למלחמה, הופסק השידור בעקבות היערכות משותפת של ההגנה והבריטים לסכנת פלישה של גרמניה לארץ – שכונתה מפעל ד' ('השיתוף').

במחאה על העברת רבים מאנשי שירות הקשר לפיקוד מפעל ד' וחשיפת נושאי קשר בפני הבריטים התפטר אבן־זהר בפברואר 1941 מתפקידו, וירחמיאל בלקין ('עזריה') התמנה במקומו לראש השירות.

לוט מאמר של שמחה אבן־זהר, **בראש הקשר של "ההגנה"**, שפורסם במקור בעלון **בהסתדרות**, עורך: יוסף אוליצקי, גיליון 47, שנה רביעית, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, הוועד הפועל, חשון תשכ"ו – נובמבר 1965, עמ' 72–84. המאמר מתאר את השנים הראשונות של שירות הקשר, שעיצבו את דמותו, אופיו ופועלו של השירות. **המאמר מתפרסם באדיבות המכון לחקר תנועת העבודה ע"ש פנחס לבון.**

אל"ם (בדימוס) דניאל רוזן

¹ נולד בשנת 1905 בברז'ניצה (אז רוסיה, היום אוקראינה). בשנת 1921 הקים סניף של תנועת 'החלוץ' בסארני, הקים חוות הכשרה חלוצית, היה חבר המפלגה הציונית־סוציאליסטית. עלה ארצה בשנת 1925. אחרי מספר חודשים החל לעבוד בוועד הפועל של ההסתדרות הכללית. מונה למנכ"ל משרדי ההסתדרות ומאוחר יותר למזכיר הוועד הפועל והוועדה המרכזת. מונה לתפקיד ראש שירות הקשר הארצי עם הקמתו בשנת 1937 ושירת בתפקיד זה עד שנת 1941. בתחילת שנת 1947 הקים ועמד בראש 'לאסירנו', האגודה לעזרת האסיר והעציר היהודי, ועמד בראש הארגון עד לפירוקו עם הקמת המדינה. הקים את האופרה הישראלית והיה מנכ"ל האופרה עד לסגירתה בשנת 1982. נפטר בשנת 1992.

בראש הקשר של ה"הגנה"

— — — בשלהי 1936 נקרא ש. אבן-זהר על ידי דב הוז המנחה ויבדל להיט ארוכים שאול מאיגור (אביגור) לעמוד בראש יחידת הקשר של ה"הגנה". בתחילה — הוא מספר, היסטורי לקבל המסקנה, נחשורו ספקות אם לא תהיה בעיני העובדה, שאין אני איש מקצוע זה. אולם הכרע אליה נלחמנו, שדרש את כניסתי המידית לעבודה, נקיבלתי את התפקיד היו ב"הגנה" יחידות אלה. הן פעלו על פי שתי שיטות: שיטת המורס והסאמפור (את המורס היו מלמדים בדגלים, בפנסים, הליוגרפים ונמזמים. את שיטת הסאמפור לימדו על פי הכיסה הנהוגה באניות, היינו — היו מאותתים בשתי זרועותי). היו גם התחלות באילוף יונים וכלבים, ולהבדיל, היה קיים מחנה-ירצים, מבני הנוער, שהסליאו לעשות בתחומם.

— — — ארבע תקופות מציגות את התארגנותה של יחידת הקשר הארצית. בתחילה — המנעים הראשונים באלחוט: התקופה השניה — הקשר ומפעל "בן-שמעון" (עליה ב'). בהתבסס בקשר אלחוט עם אגודת המפעלים משך כל תקופת מסען לאורך חופי הארץ עד ענינתן ופריקת מטענן; התקופה השלישית — הקמת התחנה האלחוטית, שעמדה לרשות המוסדות הלאומיים וקשרה את הארץ עם לונדון-הציונית; והתקופה הרביעית — גזירות הקרקע וראשית המאבק.

— — — המסיקת הראשונה היתה ליצור במהירות האפשרית קשר עם שתי הערים הגדולות: ירושלים והיפה. על ידי יצירת מנע עם שני מרכזים אלה היינו מצליחים ליצור קשר — מסיבך אמנם — עם רוב נקודות היישוב. היפה היתה אחראית לקשר עם הערבים הגלילים — ההתחנה והעלית — וירושלים היתה אחראית לקשר עם היישובים הסמוכים: צפון דרום ויבנה-השלה. עשרות קרית-ענבים, מוצא וכו', כדי לבצע את המסיקה צריך היה להקים את התחנות הראשונות בתל-אביב-יפו, ולשם כך — השגת אנשים מתאימים. "יצירת בעבודה" מקום איכותי התחנה וידיעה — "פסים קטנים" לכאורה, אך חשיבותם רבה במסגרת עבודה בלתי לגלית. הקשרים הנדרשים, שהיו פעוטם וללא כל השוואה לסכנות שארבו, עלולים היו לעכב מדי פעם את ביצוע התכנית.

כך, למשל, צריך היה זמן רב לעביר עד שמפקדו ה"הגנה", "הכיר" בחשיבות הקשר. במשך שנים, תוך המאורעות גופם, היתה אי-הידאה בחשיבות המפעל. דבר שנבע מכמה וורמים, וקודם כל מן העובדה שהמפקדים עצמם לא ידעו להסתדר במכשירי האלחוט. עובדה זו יצרה בתחילה חץ לגבי המפקדים מסויימים, וזאת לזכור: המפקד ב"הגנה" שימש תמיד ראשון לכל פעולה, הוא שלט בכל כלי הנשק שהיו אז (וה"מבחר" היה גדול — אקדחים ממינים שונים...). אך הנה נוסף פתע כלי חדש שאינו יורה ושאני יכול לגרום, לכאורה, כל נזק יחיד, לא לכנופיה ערבית ולא לסחם בדואים המתנפלים עליך, ולמכשיר זה קפריזות מיוחדות — לשם מה הצרה הזאת?

— — — כה כבר יעזרו לי בתל-אביב אם אודיע להם שהתקפה ערבית נערכת עלי כרגע — טען באירוניה מפקד ידיע באחד מישובי הגליל, והוסיף אגב כך: "אולי תשלח אלי תל-אביב תגבורת..."

היו גם גורמים אחרים: הקשר דרש אינסלינגציה, גבוהה מן המקובל, הרבר חייב לימוד והשכלה רחבה יותר ולא פקרה הוא שאנשי הקשר ראו עצמם כיחידה מוכשרת וביצעו את תפקידם בשמץ ויהרהר. זאת ועוד: על הקשר נמנו לאו דוקא גברתונים. המפקד זה מילאו בהצלחה הברות ונוער, ואלה — כך נדמה היה למפקדים מסויימים — אינם טובים לישיבה בעמדות, ואינה ערך היה אז לחבר "הגנה" שאינו

קברן "חוצבי-אבנים"

בקדסרב

ע"י הסתדרות "החלוץ" בסדרה

חודש יולי 1927

למענינים ברבר

בנה יאושר כי החבר שמחה פנקלשטיין בתור ראש הקבוצה הראשית
ארגונו ער עלותו ארצה, בתור בזה מלא כל הפונקציות בקבוצה כגון: מנהל הספקה,
מנהל עבודה, מנהל המזכירות, בלערו לא התנהלה שום עבודה. מפאת עלותו ארצה מסר
ר"ה לקבוצה מפעלתי והשביע רצון.

בברכת העובד:

חברי הנהלה: א. וינצ'ו

המזכיר: מ. מ. (מ.א.)

ראש הקבוצה: מ. מ. (מ.א.)
Fuleb. l.

הערה: שמחה פנקלשטיין הוא שמחה אבן-זור כיום.

כא בחשבון לתפקידו שמירה!! ברצון ובלא רצון העמד ענף הקשר, בשלבים מסוימים, בקרן זוית, וקרה
לא אחת שאנשי, שלמדו את המקצוע בקורסים מיוחדים והתמחו בו, היו נלקחים לתפקידים אחרים,
ולשווא היו הסענות: "השקפנו כאיש עבודה רבה, הוא רק גמר קורס מיוחד לקשר", התשובה היתה: "הוא
צריך למלא תפקיד חשוב יותר", עובדה זו לא ריפתה את ידי העוסקים במפעל, נהפוך הוא, היא הרבתה
ללכד את החברים ויצרה הווי חברותי מיוחד.

"א ח י נ ד ב"

בניית התחנה הראשית לא היתה כרוכה בסכנות. מעטים ידעו על התכנית, הכ! היה בחוקת נסיון.
תאי הקשר הראשונים זה רק נבנו. לא היה כל יסוד לחשוש שדבר ההכנות גונב לבולשת הבריטית, מה
גם שבאותה תקופה לא כונו עדיין חיציה לעבר מוסדות ה"הגנה", הצלחת בניית התחנה הראשנה
שכינויה היה "אחינדב", כלומר, אחינדב — רמז לתרומה שניתנה למסדה זו על ידי ידידי ה"הגנה"
בארצות-הברית — שימשה לנו דורכך להקמת תחנות-משנה בשביל מרכזים אחרים בארץ. אך בעוד
הנסינות הראשונים נעשים במעבדה שבתנאות של שמואל ליונין (בעל חנות "אינטרנציונל") הוצרכנו
לדאוג למקום איכסון התחנה הראשית ולמקום המעבדה הבלתי-לילגית. היתה זו לא רק שאלה של מקום
איכסון, התחנה היתה זקוקה לאנשנות, לרשת סבוכה של חוסים, אנשים נכנסים וכאים אליה, וקיימת
תנועה חשודה שלא קל להעלימה פעיני בלשים ואף לא מסקרנים סתם, שלא פעם היתה הסכנה מפניהם
גדולה, ומה נעשה במקרה של חיפושים? ואיך יבוצע ה"סליק"? ולאן יעלמו ראלחוטאים? — שאלות
מעין אלו נהעודרו בליבות מסקרים אחראים.

אפשרויות רבות לא היו, מה גם שהיבא בחשבון, כי יעבור זמן מה עד שתתחיל הבולשת להתחקות
על צעדינו, ומתוך הנחה זו קבענו את התחנה הראשית בביתו בתליאביב, שהיה אז בשכונת הפועלים ט'
ברחוב הירקון 234. היתה זו דירה בת ארבעה חדרים, ובני משפחתי היו אמונים על שמירה ושמירת סוד.
גם העמדה הציבורית — כמזכיר ההדפד הפועל — נתנה מקום לאשליה, כי בביתו לא ימרו אנשי
הבולשת הבריטית לערוך חיפוש. מאידך גיסא, מציאותה של התחנה סמוך אלי איפשרה מגע הדוק יותר
עם ראשי ה"הגנה", שהסתופפו בבית-ההדפד-הפועל: אליהו גולומב, דב הוז ויבדלו לחיים ארוכים שאול

חאירוב (אביגור), ישראל גרלי ועוד. לתחנה הוקצה בביתי מקום מיוחד. היפקדה עליה חולית של אלחוטאים שפעלה במשך 24 שעות ביממה. כך נמשך הדבר חודשים רבים, ורק עם התעורר החשד, שמקומה של התחנה עלול להתגלות לבולשת, הוחלט להעתיקה למקום חדש, אף הוא בצפון תל-אביב. לא בכדי נשארת בגבולות הצפון. כאן רבו שכונות הפועלים ומעונות העובדים וידעתי כי בעת צרה יעמוד לרשותי כל בית-פועלים. שלרוב גם הכרתי את בעליו היכרות אישית. היה טעם נוסף: בצפון העיר נבנו בתים ורובעים חדשים והיה שטח מחייה גדול למסתור.

מכאן ואילך נדרה התחנה חוזר ונדרה.

בצד נעשים הנסיגות הראשונים להפעלת התחנה בין תל-אביב וחיפה וכבר הוקמו חוליות הקשר הראשונות. מבעוד מועד עלה בידנו לרכוש, תודות לש"י, את הצופן (הקוד) שיטת האלחוט שהיתה נהוגה במסגרת המגנס — שיטה, שנראתה טובה בתחילה, עד שנפלו לידנו שיטות הצופן והשינועו הנהוגות בצבא היוגוסלבי ועל פיהן פעלנו אחר-כך.

הרב הראשי אישר הפעלת הגנרטור

בחדרי-חדרים ובסדרי-סודות הלך ונאגר נסיון, ולא ארכו הימים וכבר היתה לנו קבוצת אלחוטאים ששלטה באופן הסוב ביותר בכל סבך הבעיות: כתב-הסתרים, דרכי פיענוח, קליטה והאזנה.

מחלקת הקשר פעלה ללא צוות סיקורי. מדריכה נמצאו במחוזות ושם עשו את פעולתם, רובם שלא על מנת לקבל פרס. אני הייתי יוצא לביקורים בתחנות כל שבוע. ביום ששי ושבת ובשעת הצורך גם באמצע השבוע. אחר גמר העבודה השוטפת, הייתי גומא מאות קילומטרים וסורק אנב כך את התחנות שבכפר-גלעדי ועיקרב ועד כפר-מנחם בדרום ובית-הערבה בצפון ים-המלח. ולא פעם "קופץ" — במטוס — לסדום, שאף בה הייתה לנו תחנה. השתדלנו במיטב יכולתנו להרחיב את מעגל האלחוטאים. למטרה זו נתרכזה קבוצת אלחוטאים טובה. קיימנו למענה קורסים ארציים ושעורי הדרכה בישובים שונים, ובדרך זו הקנינו ידע במקצוע. אולם כל מה שעשינו לא היה אלא כטיסה בים. מדי שבוע הלך וגדל ההיקף, ולמרבית הקשיים קרה לא אחת שמפקדי המחוזות היו מנצלים את מומחינו לתפקידים שונים ללא התחשבות בצרכינו, וזכרני, פעם נתקיים בגליל העליון קורס לאיתות, אך לא עברו שבועיים וראש-היגה נשארה בלי מדריך. נתרבר, כי המדריכים גומרי הקורס נלקחו לתפקידים אחרים, ובינתיים צריכה היתה העבודה השוטפת להימשך.

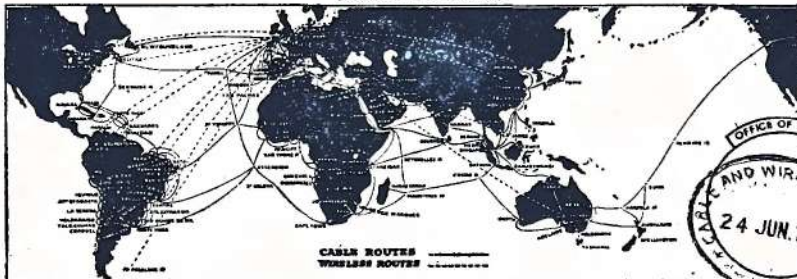
ההצלחה שהאירה פנים כאירגון הקשר האלחוטאי הביך-עירוני גררה הרחבת הרשת. בהתאם להוראות הפיקוד העליון עסקנו כל הזמן בהקמת תחנות חדשות. כך הוקמה תחנת-שדה ראשונה באשדות-יעקב-אפקים — מרכז ביטחוני למשקי עמק-הירדן. במקביל לכך הוקמו תחנות-קשר בנען, בכפר-גלעדי, בדרום ים-המלח ובצפון. ובמרוצת הזמן ביותר מ-60 ישובים! הרחבת הרשת לא היתה בעיה טכנית בלבד. כל תחנת אלחוט נשמרה בסודיות רבה, דבר שהיה כמעט בלתי-אפשרי בקיבוצים. שדירות החברים שוכנות זו ליד זו, הבחינה בהטחנות חייבה שאף השכנים הקרובים למקום התחנה לא ידעו על כך. ואמנם, בצרות צרורות עלה בידנו לשמור על הצד הקונספירטיבי. לשם כך היינו מתחמכים ובאים פעם בשעות בוקר מוקדמות ופעם בשעות לילה מאוחרות: פעם היינו באים כידידים, ופעם כקרובי משפחה — ככל מקום בהתאם לתנאים ולמסיבות. אי-אפשר היה לבטוח בכל האנשים שהסתובבו בקיבוצים, מה גם שהיה יסוד להניח, כי בין האזרחים נמצאים אף בלשים של הוד מלכותו..

— — — כמה חזיות שמורות לי מאו. שטים מהן קשורות בישובים סירת-צבי וחניתה.

סירת-צבי, שעלתה על אדמותיה ביוני 1937, הייתה ישוב דתי על כל הבעיות הקשורות בכך. עם העליה חסר בה חשמל ואי-אפשר היה להפעיל את "אחינכר". ובישוב זה הכרה היה שתקום תחנת אלחוט. משום שהכנופיות הערביות התנכלו לו. סירת-צבי היתה הנקודה הקיצונית-בשורת הישובים העברים בכיוון לבית-שאן — שמונה וחצי קילומטרים דרומית-מזרחית מן העיר הערבית. הסביבה היתה עוינת. בימות הגשמים היתה גם מנוחת והקשר עמה ביצע על ידי מטוס. הסכנות שארכו היו גדולות, ומ אן הצורך במגע מתמיד. אמרנו לפתור את המחסור בחשמל באמצעות גנרטורים קטנים, אך טיד נתעוררה בעית השבת. אנשי הקיבוץ סירבו בתוקף רב להפעיל בשבת את הגנרטור. וזאת לדעת: הקשר עם סירת-צבי שירת את כל הסביבה, כולל עין-חרוד — מקום מושבו של מפקד האזור. נאלצתי לנסוע אל

CABLE AND WIRELESS LIMITED.

(INCORPORATED IN ENGLAND)

47

The first line of this Telegram contains the following particulars in the order named:—
1. Prefix, Letters and Number of Message, Office of Origin, Number of Words, Date, Time handed in and
Official Instructions—if any.

Circuit.	Cable's Name.	Time Received.	
	GD FC		

DAXT32/W LONDON 14 23 1248 VIA IMPERIAL -
LC - EBENZOHAR HISTADRUTH 115 ALLENBY TELAVIV -
MINUTES 130 AND 135 MISSING PLEASE FORWARD
LOCKER

MARK YOUR REPLY

"Via Imperial"

NO ENQUIRY RESPECTING THIS TELEGRAM CAN BE ATTENDED TO WITHOUT PRODUCTION OF THIS COPY.

נוסח האישורים להעברת מברקים באמצעות המשרד הכלכלי-ליגלי מהארץ ללונדון
— אישור קבלת החומר בשלמותו או בחלקו
היה זה קוד מוסכם בין ב. לוקר, חבר הנהלת הסוכנות היהודית בלונדון לבין ש. אבן-
זהר, כמפקד הארצי של הקשר ב.הגנה

הרב הראשי של ארץ-ישראל באותם הימים ולבקשו לפסוק הלכה בענין זה. והרב, שקיבלנו בלבביות
רבה והתעניין בבעיות הבטחון. קבצ, כי סכנה דוחה שבת וכי יש להפעיל את הגנרסור למען קיים את
הקשר האלוהי... רק אז קיבלו עליהם את הדין כני טירתי-צבי.

שונה הייתה החוויה בחנינה. ישוב זה שימש כנקודת-ספר שנועדה לשמור על הגבול הסורי, שהיה
סרוץ באותם הימים לכנופיות ערביות. הצליח למקום לוחה בקשיים רבים. השלטונות לא רצו לאשר את
הקמתו ובשל כך נדחתה מפעם לפעם העליה. ומתוך שרבו הקשיים וגמלה ההכרה כי למקום התחייבות
יש לעלות גם בניגוד לציון השלטונות, רבתה הסודיות מסביב לתאריך הקשר בעליה. ויצא כך, שההודעה
על מועד העליה לחנינה נחקבלה באיחור-מה יאנו לא הצלחנו להשתלב עם העולים. אך מן ההכרח היה
להעלות את "אחינב" אל ההר, מהר ככל האפשר. ואמנם, למחרת העליה הובאה התחנה. אך חנינה,
שעוד בלילה הראשון הדפה התקפה כבדה ושיכלה שנים ממגיניה. הייתה סגורה ומסוגלת ובקושי אפשר
היה להודיע למפקדה על כווננו. ולכסוף גם נתברר, שההודעה לא הגיעה.

את העליה להר לא יכולנו לבצע בשעות היום, שהרי הכלים שברשותנו היו בלתי ליגליים. הגענו, איסוף, בשעות הערב לנהריה מתוך תקווה שעם דמדומי ערב נצליח להתחמק מעיני הצבא והמשטרה. לאחר חניה קצרה שמנו פנינו לחנייתה, אך איש לא ידע אל נכון את הדרך אליה. הסירי שניתן לנו בחיטה לא היה בקי בדרך. בכל זאת בחרנו לסמס על ההר ולהגיע. וכך אנו מסמסים על ההר, עמוסים מכשירים, ובינתיים ירד הליל. לחזור לא יכולנו, גם לא רצינו, ולהתקדם — מסוכן. וכך היינו מגשימים בחושך וצפויים כל רגע להסתעה, ולמרבזה הצרה היינו מאבדים מדי פעם את השביל העולה ההרה. שעות נטלטלנו. מדי פעם ניסינו לאותות לחנייה וליצור עמה קשר, אך ללא הצלחה. סמוך לתצות עלה בידנו ליצור קשר עם המקום. ורק אז דעות לנו, אף כי עדיין צפויים היינו ליגיעה רבה עד בואנו אל שער הנקודה. נתברר, כי תעינו וכי עומדות רגלינו על גבול הלכנון... סחור-סחור הגענו עייפים ומתוחים, ושעות אחדות לאחר מכן פעל כבר „אחידב“.

השוטרת העבריה, שהצילתני ממעצר

— — — בינתיים נתעוררה הבולשת הבריטית והחלה ב„קרב“ אלוטני. זמן רב תהתה על דרכי עבודתנו, ידיעות שהגיעו מסר, כי בבולשת נתארגנה יחידה, שמטרתה להפריע בעד השידורים, וגדולה מזו: למצוא את מקום התחנה המשרדת, אך אנשינו לא איבדו עשתונותיהם. משהיו עולים האנגלים על הגל, היינו חופים אל גל אחר, ויש והיינו מטעים את האויב על ידי הפסקת השידור לזמן מה, ויש והיינו משנים את שעות השידור, אם כי לרוב פעלה התחנה הראשית גם ביום וגם בלילה.

יום אחד, משגברו ההפרעות, נקטתי צעד מכריע, והמעשה כך היה: במזכירות הראשית של ממשלת המנדט עבד בימים ההם פקיד יהודי-אנגלי בכיר, שבירדו הופקד ענין גיליה של רשת האלחוט. הוא, בהריצותו הרבה, גרם לנו צרות צרורות, אך בירדו היה גם להקל על חיינו. על ידי הפסקת ההפרעות והחיפושים, בשיחה שקיימתי עם דב הוז, שהיה אז הממונה על המחלקה המדינית בוועד הפועל, הגענו למסקנה שיש לשוחח עם אותו פקיד בכל גילוי הלב ולנסות לרכוש אותו למפעלנו, ואמנם כן היה. כעבור ימים מספר דפקתי בירושלים על דלת ביתו במטרה להשיג אצלו ראיון (שם האיש אינו ניתן לפרסום גם היום). עוד אני משתהה, הדלת נפתחה והאיש מולי, חשתי שהוא נסעם. הצגתי את עצמי כבא-כוחה של ההסתדרות וביקשתי רשות כניסה. נעתר והכניסני לביתו. לא הכרנו זה את זה, אולם בתרתי לגלות מיד את מטרת בואי, אמרתי לו, שידועים לנו תפקידיו, אך אנו תובעים ממנו להרפות מאתנו. דבריו לא נשאו אופי מאיים, אף לא תבעתי תשובה. בעצם, הייתי אני המדבר והוא המקשיב. השיחה היתה קצרה, לכל היותר עשרים דקות. עזבתי דירתו וחזרתי לחלאביב.

מאז הביקור סקסו ההסתדרות והחיפושים, וחשוב מזה: נוצר מגע שהיה לברכה. מאז היינו מזהרים מבעוד מועד לקראת המתחולל לבוא.

לעזר רב היו לנו גם השוטרים היהודים ששירתו באגפים השונים של המשטרה המנדטורית, ובראש וראשונה בבולשת. אחת החחיות הקשורות עם המשטרה שמורה במעשה פעמי. לכאורה, אך היה בה כדי להעיד על עינם הפקוחה של השוטרים היהודים, ובמקרה שיסופר להלן — על עינה הנפקחת של שוטרת עברית, שאת שמה לא אדע עד היום.

בתוקף תפקידי הייתי נע בדרכים. הייתי סן הבודדים שהיה מצויד ברשיון המתייר לו להתנועע באופן חופשי בדרכים גם בשעות העוצר. כשוטר-מושכע קיבלתי גם רשיון לשיאת נשק — דבר לא מבוטל בימים ההם.

בדרכי הארץ הראשית היו כמה מחסומי דרכים. כצפון היו המחסומים הציוריים בכניסה וביציאה לחיפה, כנצרת ובראש-פינה. ב„צ'פוסט“ ניצבו שוטרים בריטיים שהיו עורכים חיפושים ועוצרים כל חשוד. במכוניתי היה, אמנם, „סליק“ שלא ניתן להתגלות, אבל לא תמיד אפשר היה להכניס בו את כל הכלים והמכשירים ולא אחת צריך היה מזל כדי לעבור את המחסומים. באחד הימים מיהרתי לטירת צבי ובמכוניתי משדר בעל עוצמה גדולה וכן אביזרים שונים — טרף שבטרימה. מתוך שהייתי בידדות עם שוטרי המחלמים הנחת, משום מה, כי אף הפעם תעבור נסיעתי ללא תקלה, אך בעוד אני מתקרב אל המחסום הראשי סמוך לחיפה והנה יוצא לקראתי שוטר בריטי בלתי מוכר, ופניו לעריכת חיפוש

במכונית. לשנות את כיוון הנסיעה כבר לא יכולתי; היה מאוחר. התקדמתי עם שורת המכוניות שלפני וכשהגעתי למחסום נתבקשתי להציג את תעודותי ולצאת מהמכונית כדי לאפשר עריכת החיפוש. המצב היה תמור ולא ידעתי באיזו דרך אבחר. ואילו השוטר בשלל כיצעתי הוראתו ויצאתי, אך בו ברגע נשמע קול צעקה מתוך ה"פיל-בוקס" שהיה סמוך למקום.

— ג'והן, אין צורך לברוק, אני מכירה את הג'נטלמן!

— את בטוחה? — חזר ושאל כשהוא מפנה פניו אל ה"פיל-בוקס".

— ודאי! — נשמע בבטחון קולה של שוטרת.

ניתן לי מעבר חופשי...

56/49/GS.

CRIMINAL INVESTIGATION DEPARTMENT,
JERUSALEM.

15 July, 1947.

Officer I/c. Latrun Detention Camp.
Officer I/c. Womens Prison, Bethlehem.
Commandant, Latrun (Military) Detention Camp.

The bearer Mr. SIMHA ISRAEL-ZONAR

is a representative of the General Council of the Jewish Community and is authorised by the Government of Palestine to visit Jewish detainees on any day (except Saturdays and Sundays) between the hours of 10 a.m. and 12 noon and between 2 p.m. and 4 p.m. subject to the provision of Camps and Prison Regulations.

Address 33 Rothschild Blvd. Tel Aviv

Civil Identity Card No. 32615

Authority G.S. 614 No 56/176/46 dt 10 JUL 47.

[Signature]
Jr. ASSISTANT INSPECTOR GENERAL.
C.I.D.

רשיון קבוע מטעם ממשלת המנדט לשמחה אבן-זהר לבקר בכל מחנות העצורים (סטרן).
בית לחם) בתוקף תפקידו כיושב ראש, לאסירנו" מטעם הוועד הלאומי ליהודי ארץ-ישראל.

את השוטר לא הכרת. שבוע לאחר מכן פגשתיה בירושלים במגרש הרוסים בסביבת בית-הסוהר המרכזי ונכנסתי עמה בשיחה. ומשנתברר לי כי היא יהודיה שאלתי, מאין היא מכירה אותי? חייכה אלי ואמרה:

— לא רק שאני מכירה אותך, אני גם יודעת מה אתה עושה ובשביל מה אתה נוסע כל כך הרבה בדרך תלאי-חיפה...

המעפילים הורדו לחוף לאור-היום

— — — בינואר 1938 הגיעו העולים הבלתי-ליגליים הראשונים במסגרת מפעל „בן-שמעון“ ספינה קטנה בשם „פסיידון“ ורקה עוגן בין נחניה ואביחיל והורידה 65 מעפילים. היה זה אחד הנסיונות החוזרים ונישנים בארגון ההעפלה, שהפך במרוצת הימים לתנועה גדולה. אך בינתיים חסר היה נסיון. כך, דרך משל, נקבעו סימני הקשר בין הספינה והחוף עלידי שלושה פנסי נפט שפוסים, שהיו תלויים בצורת משולש על אחד מקירות בנין גבוה שבחוף... אחר „פסיידון“ הגיעה לחופי הארץ „ארטימיונה“ ובה 128 מעפילים, אולם הפעם הוכנסו כבר „שכלולים“, ובראש וראשונה בקשר האלחוט, מתוך שחששו לגילוייה של האניה על ידי הבולשת הבריטית. בחרנו קשר אלחוטי „חד-סטרי“ ובהתאם לסידורים שקבעתי, התחיל הקשר עם האניה לפעול סמוך לחופי הארץ (עדיין לא היתה תחנה בעלת עוצמה שבכוונה לשרר למרחקים גדולים). למטרה זו נקבע השימוש בתקליטים, היינו, עם השמע קול „המרסיליונה“ ידע מפקד האניה, כי עליו להתקרב אל החוף ולזרוק עוגן, ולהבדיל — לקול שמיעת „טוריאדור“ היה עליו להפנות מהר ככל האפשר, את תרומה של הספינה אל לבים, כי סכנה אורבת.

ככל שגברה תנועת ההעפלה גדל המגע עם האניות. מכל ספינה נלמד מוסר השכל, שהתבטא מיד בשיכלול אמצעי הקשר, ובמרוצת הזמן הוקמה ליד „אחינרב“ יחידה בשם „גדעון“, שעסקה רק בענייני ההעפלה. למרות זאת, משהיתה מתקרבת אל חופי הארץ אנית מעפילים, היה „על הרגלים“ כל צוות-הפיקוד של „אחינרב“ ואיש לא היה עוצם עין באורח לילות מורטי-עצבים.

כל אותה עת חזרו ונישנו קריאות הצלה מפליטים יהודים שעזו בספינות רעועות על פני שבעה ימים. רעבים, צמאים, עייפים עד אפס כוחות וחסרי-כל היו המעפילים מניעים אל חופי הארץ. תנועת ההעפלה, שבחלקה הגדול היתה עדיין ספונטנית ובלתי מאורגנת, דחתה את השלטונות המנדטוריים לאחוז בכל האמצעים כדי לרכא את המפעל באיכו, למטרה זו הוקמו משרות-חופים מיוחדות, שצורו במכשירי קשר אלחוטיים, פטרולים של שוטרים אנגליים-ישראליים ועז לאורך החוף ובולשו אחר כל תנועה חשודה. לאורך החופים שוטטו סירות משטרה מיוחדות מצוידות במיטב הנשק ובמכשירי אלחוט. הצבא הבריטי העמיד כלי רכב ומסוסים ומאות טוכנים, ששרצו בגמלי הים התיכון; כולם עסקו בבילוש אחר מעפילים יהודים. העורמה, הוריוות וההקרבה שציינו את בחורינו לא תמיד עמדו מול אמצעים אלה. מארגני ההעפלה, שעשו אז את צעדיהם הראשונים כשהם חסרי אמצעים אלמנטריים, לא יכלו להתגבר על המנגנון הבריטי המסועף וכמעט ומן הגמגע היה לחמוק מעיניהם. זכורה היטב לאנשי ההעפלה והקשר הפרשה באנית המעפילים „טיגריס-היל“, שחתרה לארץ ובה 1189 נפשות — אחת האניות האחרונות שהגיעו לארץ עם פרוץ מלחמת העולם השנית. הכולשת עקבה אחר תגרותיה של „זיניקוס“ („טיגריס-היל“) כבר בראשית צעדיה. עוד בשלהי יוני עלה בידי הש״י להעתיק מברק סודי שנשלח לכל מרכזי הבולשת ומשטרת החופים ובו הודעה כי האניה יצאה לקונסטנצה שבדומיניה לשם הסעת יהודים כלתי ליגליים לפלשתינה, מאז לא פסקה הבולשת לעקוב אחר האניה. ובכל זאת אמרה מסקרת „בן-שמעון“ לפרוץ את טבעת המצור.

שלא כבפעמים הקודמות נבחר חופה הדרומי של הארץ למקום עגינתה של האניה. ככוונה להביא את הספינה לסביבות אשדוד, סמוך לנבי-יונס, בחוף ואדי-סוכרר. המקום רחוק משוב עברי, התחבורה אליו קשה, לאורך קילומטרים רבים צריך לכתת רגלים בדיונו, אך דווקא משום כך נדמה היה, כי יותן להסית את עינה של משטרת החופים. ימים אחדים לפני „שעת-האס“ נשלמו ההכנות, ובליל התורדה היו בחוף צרכי אספקה ועזרה ראשונה, לכל צרה שלא תבוא. היכו גם אוטובוסים להעביר את המעפילים למקומות מבטחים. ואנו, צוותי „גדעון“, היינו ערוכים בחוף.

הלילה היה בעיצומו משנוצר המגע האלחוטי עם האניה. הכל התנהל, לכאורה, כשורה, ולאט חתרה הספינה אל החוף וכבר אפשר היה להבחין בצלילתה ולשעה קלה נדמה, כי ניתן יהיה

להערים על משמרות החופים. ב־23.00 בקירוב נשמעו פתע צורות מקלט ואלומת אור גדולה נורקה לעבר הספינה. ועוד בטרם ניתן לקבוע מה אירע וכבר נשמע מבעד למקלט קולו של סזי (האלחוטאי של האניה) כשהוא מודיע בהתרגשות: — יורים מהחוף!

ושוב פילחו צורות את החלל. נשתררה דומיה מעיקה. ברור היה, שהאניה נתגלתה למשמרות החופים וכי סכנה אורבת. בינתיים הגיע גם דו"ח ראשון מן האניה, שמסר על הרוגים ופצועים (עדיין לא היה ידוע מספרם) וכי באניה פאניקה. כתריאל על הסיפון! — בקע קולו של סזי מבעד למקלט — יש הוראות! אך כתריאל, מפקדה של "טיגריס-היל", לא חיכה להוראות. בעוד התדהמה גדולה, הורה להסנות את החרטום אל לב ים ותוך תמרון מוצלח עלה בידו להתחמק. זמן קצר לאחר מכן קלט "גדעון" הודעה, כי נותק המגע עם "יפת" (כינויים של האנגלים).

עתה צריך היה לערוך "סליק". היתה סכנה לבוא המשטרה. ואם כי מראש הובא בחשבון הפתעות וגקבעו דרכי ה"סליק". הנה עתה צמדנו בפני קשיים חמורים. הרגליים בוססו בחול. מכשירי הקשר העיקרי ובלב פחד וכאב. משהגעתי עם בוקר לתל-אביב וחידשנו את המגע עם האניה גילו מברקיה מה חמור מצבה. נתברר, כי באניה שני הרוגים וכמה פצועים. והעיקר: פחד נפל על הצוות האיסלקי והוא דורש להסגיר את האניה לשלטונות. כתריאל השיב בשלילה והשתלט על המלחים. אך מצב הרוח ממשיך להיות קשה וקיימת סכנה להתמרדות. עתה ברור היה כי האניה לא תצליח לחמוק מעיני משמרות החופים. ידיעות שהגיעו ממקורות משטרתיים מסרו, כי הוטל מצב הכן בכל משמרות החופים וכי מטוס סיור נשלח לעקוב אחר הספינה. מאידך גיסא, הדוחות שהגיעו מכתריאל, אם כי נשאו אוויר אוסטימי, לא העלימו את הקשיים.

השיקול הבטחוני והמדיני דרש לסטות מן המקובל. היתה זו פעם ראשונה שמשטרת המנדט נגשה את המעפילים באש והפילה בהם חללים, והיה יסוד להניה, כי דעת הקהל בעולם לא תצול צעדים מעין אלו ותנגה את הממשלה על מעשיה. ואשר לצד הבטחוני — לא היתה תקווה רבה, כי אפשר יהיה להוריד את המעפילים מבלי לגרום לקרבנות חדים. וזאת לזכור: "טיגריס-היל" הגיעה לחופי הארץ ממש עם פרוץ מלחמת העולם, באחד בספטמבר 1939. ניתנה, איפוא, הוראה לכתריאל לעגון לאור היום בחוף תל-אביב.

ההודעה ששודרה היתה קצרה. מלחה בסימון המקום שעל האניה להגיע, תיגנו: מול "הבית האדום", בימים ההם ברחוב הירקון בין פרישמן ושדרות הקרן הקיימת. סמוך לחוף היה על כתריאל ופזי וכן על הקברנים והמלחים לקפוץ אל הים, לשחות צפונה לעבר בית הקברות המוסלמי.

Permit to visit Central Prison at Jerusalem and
Acre and the Remand Prisons at Haifa
and Jaffa and Women's Prison Bethle-
hem only.

The bearer.....Mr....S...Ebensohar.....

is a voluntary prison visitor and he ~~is~~ is permitted to
visit the prison in connection with this work.

Date 9th August, 1947.

Commissioner of Prisons

רשיון קבוע מטעם ממשלת המנדט לשמחה אבן-זהר לבקר בבתי הסוהר ביפו,
חיפה ובית סוהר לנשים בית לחם. בתוקף תפקידו כיושב ראש "לאסירנו" מטעם הוועד
הלאומי ליהודי ארץ-ישראל.

מקום שם יחכו אנשי ה"הגנה" שידאגו לאיכסונם. חורנו על ההודעה פעמיים. תנאי הקליטה לא היו טובים וכמה מילות-קוד לא נקלטו. אך לבסוף נתקבל אישור כי המברקים פוענחו וכי ההוראות תבוצענה בשלמותן.

ואמנם כן היה. לאור היום התקרבה האניה וזמן קצר לאחר מכן היה תקוע הרטומה בתול, מרחקמה מהתוף. בעוד קהל הצופים בחוף תוהה במתרחש, החלה הורדת המעפילים. נתברר, להפתענו, כי השלטונות אינם יודעים דבר. נוצר קשר חבלים וסירות וכבר החלו יורדים מעפילים. תוך חצי שעה הורדו יותר משלוש מאות מעפילים שנחצברו בקהל והצליחו לחמוק מעיני המשטרה. שהגיעה במאות. תוך המהומה הגיעו בשחיה הקברניט והמלחים למקום המיועד והם נאספו על ידי אנשי ה"הגנה". כתריאל ופוי, שמשום מה השמאילו בשחיתם, לא הגיעו למפגש שנועד אך השנים, שידעו את מקום משכני, לא היססו לדפוק שעה קלה לאחר מכן על דלת-בית.

"תמר" — תחנת השידור שקישרה את היישוב עם לונדון

— — — מלחמת העולם השניה מצאה את היישוב במצור מבית ומחוץ. המגע עם העולם החיצון היה בלתי אפשרי. הצנזורה הבריטית, שנועדה בעיקרה למנוע סיוע לאויב, לדכא תעמולה נאצית, נטלה על עצמה תפקיד נוסף, בלתי-חוקי ושרירותי: להחניק כל ביטוי יהודי נגד מדיניות ה"ספר הלבן". אולם, גם אילו לא היתה ידה של הצנזורה חזקה, גם אז לא ניתן היה למוסדות הלאומיים להשתמש בדרכי הקשר המקובלים. מנהיגי הסוכנות היהודית, שהיו בתנועה בין לונדון וירושלים, זקוקים היו למגע בלתי-אמצעי. בתחילת המלחמה היו אמנם יוצאים שליחים מיוחדים לארצות הסמוכות, מצרים או לבנון, ומעבירים משם ידיעות שונות, אך גם דרך זו נחסמה. ידענו על הקשיים, אולם לא היו אמצעים כדי לבנות תחנה משדרת בעלת עצמה גדולה. בהתיעצות עם צוותי הטכנאים הגעתי למסקנה, כי ניתן לבנות רשת אלחוט למרחקים. שתקשר אותנו עם אנגליה ואולי גם עם ארצות-הברית. אולם לצורך זה היינו זקוקים לשני דברים: אמצעים כספיים; חלקים ומכשירים שלא היו בארץ.

כאשר העליתי בפעם הראשונה הצעה זו לפני המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית וביקשתי את האמצעים הדרושים — נעניתי בשלילה. ביקשתי 150 לירות בשביל לרכוש את המכשירים ההכרחיים, אולם לאנשי המחלקה המדינית היו כנראה, ספקות רציניים, אם אמנם מסוגלים אנתנו להקים מפעל כזה. חזרתי על הצעתי /פעמים מספר, אך למעשה דבר לא זו. הכוונה היתה טובה, הרצון היה כנה, אבל עיכבו גורמים שונים. עד שיום אחד, בשיחה עם בן-גוריון, שהיה אז יושב-ראש הנהלת הסוכנות היהודית, נאמר לי: "תתחיל בהכנות" וכעבור מספר ימים אף קיבלתי המחאה כספית ראשונה, על-סך 25 לירות.

עתה עמדה השאלה, איך להשיג את החמרים ובאיות מקום לבנות התחנה. היה ברור, שאין לבנותה באחת משלוש הערים הגדולות, מבחינת קונספירציה. לא טוב היה לרכוש את הכל בעיר, מה גם שתחנה מעין זו דרשה תנאים גוהים מאלה שיכולנו להבטיח בעיר. היה הכרח, איפוא, לבנותה במקום יישוב קטן, שבו נוכל להיות בטוחים, כי גם אנשיו לא ידעו על מציאותה. ויסלחו לי מכרי בקיבוץ גבת ששם היתה התחנה. לא פעם נאלץ הייתי לספר להם תירוצים שונים לסיבת ביקורי התכופים במשק...

מדוע נבחרה גבת דווקא למטרה זו? כאשר החלטנו על בחירתה כמקום התחנה המשדרת הגדולה, הבאנו בחשבון כמה נימוקים: היתה זו נקודה שנמצאה במרכז הארץ ושערנו, שתמיד אפשר יהיה להגיע אליה; הקבוצה הצטיינה בחברים מובחרים ואחרים; המקום המיוחד לבנין התחנה התת-קרקעית, היה מתוך למשק ולא היה עלול לעורר שום חשדות כל זמן הבנייה. תקופה שנמשכה מספר חודשים, ופרט נוסף, בלתי מכוסל בימים ההם; מזכיר המשק הגיש את מלוא העזרה; האלחוטאית שנועדה לעבוד בתחנה היתה חברת המשק, ואמנם, כל התקוות שתלינו במקום לא איכזבו.

כאשר נפלה ההכרעה, החילונו בנים את התחנה, שבה היו שני חדרים תת-קרקעיים, אליהם היינו יורדים בסולם מיוחד, ובלילות בלבד. בגרטורים מיוחדים הבטיחו את עוצמתה (חלקים מהמכשירים הובאו מארצות-הברית ובאמצעות עסקני ארץ-ישראל העובדת ובראשם ידידי וחברי

בתשובה נא לתזכיר
in reply please quote

טלפון: 4201-4208
טלגרמות: עירית תל-אביב
Telegr. Municipality Tel Aviv

ערב נא ושלח ת"ג

מי אכן צור יקר,
גור לידיך. איך נאמר לך משה נאמר ונאמר
משה ונאמר הנני מנסה לך נאמר ונאמר
גור מנסה את היות ונאמר ונאמר
לכבודך ונאמר ונאמר ונאמר
קלוי לך. משה קלוי ונאמר ונאמר
גור נא משה ונאמר ונאמר
משה ונאמר ונאמר ונאמר
גור נא ונאמר ונאמר ונאמר
משה ונאמר ונאמר ונאמר
משה ונאמר ונאמר ונאמר
משה ונאמר ונאמר ונאמר

נא נא נא נא נא
נא נא נא נא נא
נא נא נא נא נא
נא נא נא נא נא

עם שחרורו של ישר
ראל רוקח ז"ל יחד עם
יחד ראשי העיריות מ"
מעצרו בלטרון — שלח
לש. אבן-זורר. בחוקף
תפקידו כיושב-ראש ל"
אסירנו" מטעם הוועד
הלאומי ליהודי ארץ-
ישראל, מכתב הברכה
לשנה חדשה.

אייזיק המלון). המנורות ויתר החלקים שלא היו בנמצא הובאו ממצרים, ולתפקיד זה הייתי "ניגש"
מפעם לפעם לארץ הגילוס. כשהושלמה התחנה החלה תקופת הוסינוות. מיד נערמו קשיים בק"ט
בשל תנאי מזג האוויר ובשל הפרעות טכניות אחרות. נתברר, כי יש צורך להקים תחנת קליטה
ושידור באנגליה גופא. אך הדבר לא בא בחשבון. אילו, חלילה, נתפסה תחנה מעין זו, היתה
נשקפת סכנה רבה לא רק לאחראים לה, אלא עלולה היתה לסכך את הסוכנות היהודית כולה.
הכרח היה, איפוא, לסמוך מבחינה מסוימת על הנס. ולא אחת קרה ששידורים שלנו לא היו
נקלטים באנגליה ומן ההכרח היה לחזור ולשדר אותם מברקים פעם ופעמיים ואף שלוש פעמים.
הקשר עם לונדון היה באמצעות מברקים ליגליים, שהיה מריצם כדל לוקר — חבר הנהלת הסוכנות
היהודית בלונדון באותם הימים — על פי כותבתו של דוד רוס. משהחלה התחנה פועלת נתגלו

קשיים והפרעות בלתי צפויות עד כדי סיכון המפעל. במרחק לא גדול מגבת היה נמלא-אור של הר. א. פ. ולו תחנת אלוט גדולה ומשוכללת, ועלינו היה לעבוד מתחת לאפם. בזמן הראשון היה חשש שמא נתגלה, אך סודנו לא נתגלה לעולם. יתכן שהשכנות עמדה לנו.

התחנה, שקראנו בשם „תמר“, פעלה ללא הפסק ועל הקשר עמה היה ממונה מסעם המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית. המנות ראובן שילוח (זלני), שהיה מביא לי כמעט מדי יום ביומו מברקים ארוכים, מכתבים ממס, שצריך היה לשדרם ללונדון, ועצם הפיכתם לשפת הצופן המקובל ברשת שלנו היה ענין מסובך. ואמנם, היו קוריוזים רבים. כמה מעובדי התחנה שלנו בחלקי הארץ השונים, שלא ידעו על „תמר“, היו מביעים לא אחת את תמיהתם על צורת המברקים שהיו קולטים על פי צופן דומה לשלהם, ותמיהה מניין לתחנה האלמונית צופן מוצלח כל כך... ומדי פעם היו האלחוטאים מגישים את המברקים שנקלטו לפיענוח ולעיון דחוף... בהתאם לסידורים שנקבעו בין התחנה המסדרת שלנו לבין לונדון הקולטת היתה „תמר“ מתחילה בשידוריה באחת בלילה, ומסכם היה כי במידה ואין מה למסור, מכריזה האלחוטאית „ערב טוב“ מסיימת בלילה „טוב“ וסוגרת את התחנה.

ע מ ג ז י ר ד ת ה ק ר ק ע

משלוח המברקים באמצעות „תמר“ כרוך היה במאמץ פיזי רב. על פי רוב צריך הייתי להגיע לתחנה בעצמי (רק במידה שהיו מברקים קטנים ובעלי צורך מישני הייתי מעבירם דרך הרשת הרגילה). וזוכרני במיוחד ליל תורף אחד. בתוך גשם שוטף, השעה סמוכה לחצות ומישהו מתחשק על דלת ביתי. ראובן שילוח. זה רק הגיע מירושלים ועמו מברק בהול המשתרע על כמה עמודים רחבי שוליים ובקשה בפני, בשם אדעזר קפלן המנוח, שצור באותו לילה ייחד המברק לונדונה כדי שיגיע ככל המוקדם לוויצמן. ואמנם, מתוכן המברק נחברר מיד, כי המדובר הוא בגזירות הקרקע ובעניינים חיוניים אחרים הקשורים בפגישה עם הנציב. לא היה כל מקום להיסוסים. כאשר הביא לי ראובן את המברק הארוך ובשעה כה מאוחרת, הספקתי עוד להורות ל„תמר“ לתחזק את התחנה סתומה עד לקבלת המברק. אך מאחר שמחוגי השעון נעו, לא היה סיפק בידי להפוך את המברק לשון סתרים והחלטתי לצאת מיד לגבת ובלבד שלא לאחר את זמן השידור.

סמוך לחצות שמתי פני לעמק, אך לרוץ המול אידעו כמה תקלות. סמוך לחדרה נקרעה תגורת המצנן במכונית ועד שהספקתי להרכיב אחרת בגשם הדולף נחברר, כי אבדו 20 דקות יקרות. עוד אני ממחרת הנהגה הנעתי לשערי עתלית בתקופה ההיא היו נסגרים שם שערי הכביש לפנות ערב. על אם הדרך היה קיים בית-סוחר ואיש לא יכול היה לעבור בדרך זו, אך אני, שהייתי מצויד ברשיון נסיעה מיוחד, תציתי מקום זה בלילות לא פעם, ורוב השוטרים הכירוני וכבר מסקו לשאול לפרטים. גם השטעם הנחתני, כי בבואי לשערי עתלית לא תארע לי הקלה וכי אוכל להמשיך דרכי ללא הפרעה. אולם, כשהגעתי אל השער ואותני באורות המכונית שיפתחי את השער, לא נענית. לכסוף התקרב שוטר ערבי ובצעקות הודיעני, כי בידו הוראה שללא רשות הקצין הממונה עליו אין לפתוח את השער. תבעתי בתוקף את פתיחת השער, אך דבר אל העצים והאבנים... ושוב חלפה שעה קלה. עוד אני הוזה מה לעשות ובמרחק מה, בתוך המחנה, נראתה קבוצת אנשים המתקרבת למכונית. אך חזיו ורעם! בראשם, לא סחות ולא יותר, הקצין קפארטה. כשהבתנתי בו, עברה בי חלחלה. השתי בעליל, כי הנה מתרגשת ובאה צרה. אולם כריירה לא היתה בידי. אורתי כוח וחיכיתי בסבלנות לקראת הפתעות קשות. ואמנם, ניתנה הוראה לשוטר לפתוח את השער והוכנסתי פנימה. אך כאן החל קפארטה בחרפות ובגידושים. — באיור רשות אתה מרשה לעצמך לנסוע ברכיבי?! — צעק, — אם יהרגו אותך, הרי דבר ראשון יהיה קול צעקה נגד השלטון הבריטי... אך גרוע מזה: כהתאם לתוראותיו הובאתי לתחנת המשטרה במקום. ובינתיים הזמן חולף — — —

בהכנסי לתחנת המשטרה הכתנתי בקפארטה המחזיק בידו את רשיון הנסיעה שלי, ובידו השניה שפוטרת הסלטונים כשהוא צועק לתוכה. הועמדתי באחת מפינות החדר ואני כולי רוחת, אך ידעתי, כל דיבור לא יועיל. מוסב לשתוק, מה גם שזכרתי, כי באחד מכיסי התפוסים במיוחד לתפקידי „סליק“ נמצא מברק ארוך שצריך להגיע ללונדון ולא לידי קפארטה...

— — — כעבור שעה ארוכה הורשתי לנסוע: „על אחריותך, ואם יהרגו אותך, אל יבואו אלי בטענות... עמד לנו המול ובשתי עמדות הביקורת של חיפה. בכניסה וביציאה, לא ארעו תקלות וכך הספקתי להגיע לגבת זמן קצר לפני ששרה האלחוטאית עמדה לסגור את התחנה. משבששתי לבוא הניחה, שארעה לי תקלה ומאחר שחששה שמא תתגלה, כחרה בסגירתה. שורות שורות נשלח אותו לילה המברק ועם אור הבוקר נסתיימה העברתו לתעודתו. ומה שמחנו עם בוא האישור כי המברק נקלט בשלמותו בלונדון.

„פגרינו — הדייק; ליבנו — הצור“

ב־9 במרס 1940 הפעילה ה„הגנה“, בפעם הראשונה, את „קול־ישראל“, דבר־ה„הגנה“ נשמע בכל בית יהודי. הדברים נאמרו במלוא התקיפות, וחמת השלטון בערה, לשוא חיפשו בלשיו את מקום התחנה.

„דרכים, מלוכדים וכבושי־צער וועם הפגנתם ברמה ופזו את התנגדות העם לגזירת הקרקע — בקע קולו של הקריין מבעד למקלט כשידור הבכורה שלנו — נתקלתם באלות שוטרים ובכידונות שלוסים, לא נרתעתם, לא יצאתם לתקוף ולהתגרות — אך השיבותם מכה תחת מכה.

דבר לא היה לכם נגד הצבא, אף לא נגד המשטרה.

מרי — ועמכם היה מכון נגד מדיניות־המעל של „הספרי־הלבן“ ונגד מוימת ההפליה הגזעית ותחום המושב בארצנו.

ולהלן:

„היישוב כולו התייצב מאחורי שורותיכם, והדים נאמנים מתפוצות הגולה ענו להלמות פעמיכם ולבבכם.

בנאון ואהבה ראה העם את חלוצי מגיני דורכים־עזו בחוצות ירושלים, ערי ישראל ומרשבותיו, כשדגל המרי הלאומי נישא בידי האמיצות והנאמנות.

לא נדם גם קול המצפון הבריטי. מיבי העם האנגלי, מפלגת העבודה, הליברלים והשמרנים, קראו חגר בסרלמנט על הפרת אמונים לעם ישראל ועל פושק תקוותו.

אך ממשלת ה„ספרי־הלבן“ אטמה אזניה, הסרלמנט לא דחה את חוק הרשע וידוע תדעו:

צפויה לנו היאבקות קשה, ממושכת ומרה, העם היהודי לא ישלים עם הפיכת הבית הלאומי ל„גיסר“.

אל דמי!

במשנה־עזו וקנאות, מלוכדים שבעתיים, יעמדו מגיני ישראל על משמר זכותו לאדמת המולדת.

לא נרתע ולא נשקט עד אם נשים לאל את המוימה.

אם חומה אין לנו — אנחנו המצודה. פגרינו — הדייק, לבנו — הצור“.

ק ו ל י י ש ר א ל

— — — „קול־ישראל“ היווה מעין שיא בפעולת „אחינדב“, לראשונה יצאנו אל הרחוב וקרענו „אשוב“ לאלמוניותנו. מעתה דיברנו אל כל יהודי, על אף גזירות הצנזורה והאיזורים מצד השלטון המנדטורי. ואמנם, ביצוע המפעל נסך קסם מיוחד בצוות. עם זאת הלכה וגדלה הסכנה למפעלנו. ההתגרות הגלויה בשלטון מן ההכרח שתכניסו — כך חשבנו — לאמביציה, שפירושה המעשי יהיה: לגלות בכל הדרכים את „אחינדב“, וסוף סוף, „קול ישראל“, מלבד העובדה ששימש גורם הפגנתי נפלא, לא היה בו כדי לשרת את הצד הבסחוני, והרי זה עיקר המקרינו. אולם, מאחר שאנשי השורה לא ערבו בפעולות המחתרת שאלות מדיניות, ניתנה לעסקנים במפלגות זכות האויכוח ביעילות המדינית של המפעל ואנו התמסרנו לצד הסכני, ובשטח זה היה המפעל נאה.

קולה של התחנה, בגלים קצרים, נשמע בפינות שונות של הארץ על אף ההפרעות. השידורים הראשונים נערכו בעלית הגג שברחוב אנגל בתל-אביב בדירתה של חברתנו קלר אפשטיין. בתחילה היתה התחנה משדרת ב־7.30 בערב ומכל בית ברחובות תל-אביב היה בוקע קולו של „קול ישראל“. בתקופות מסוימות היתה התחנה משדרת בשעות הצהריים, בשעה 2, אך לבסוף נקבע שהשידורים יתחילו ב־11 בלילה וימשכו 10–12 דקות. בתחילתו של השידור היה נשמע אות התחנה, שריקה, קטע ממנגינת „התקרה“ ולאחר מכן נקראה „הודעה רשמית“ והודעות אחרות.

ערב אחד בתחילתם של השידורים, עלה בידנו לקבל באמצעות „גרעון“ פרטים על שתי האניות „פסיסיק“ ו„אסלנטיק“, שבהם נמצאו אלף ומאתיים מפעילים שתעו ליד חוסי הארץ. הפרטים שמסרנו חישמלו את הישוב והגבירו מריו. זוכרני גם שידור אחר, שבו נמסרו פרטים ממהלך ההצבעה בבית הנבחרים הבריטי בענין חוק הקרקעות. „קול ישראל“ הוקיע את שמותיהם של ששת הצירים היהודים שהמכו בחוק...

כמה בעיות „טכניות“ קשורות היו בשידורי „קול ישראל“, שכן ההכרח היה לפתור יום יום: מקום השידור — לא יכולנו לקיים את התחנה במקום אחד מחשש גילוייה ומן ההכרח היה להתנועע. קבעתי לי ככלל שלא לחרוג מתחומי צפון תל-אביב, כאן נמצאו בתיים של הרבה חברים טובים, חברי ה„הגנה“ נאמנים, שנכונים היו לתת מקלט לתחנה ולעובדיה על אף הסכנות המרובות שהיו כרוכות בכך. לא היה בית שסירב לאכסן את התחנה. השידורים התנהלו לרוב בשעות הערב והלילה ובמשך כל הזמן עלה בידנו להעלים את מציאותה מעיני הבולשת, שלמטרה זו הביאה מאנגליה מכשירי גילוי מיוחדים; היתה בעיה של תיאום הפעולות, לבל יבולע לרשת הכללית. ובאותם הימים נמצאה כבר תחנת „אחינדר“ בביתו של חשה רבינוב, במעונות צובריס ח' ברחוב הירקון 286. היתה זו דירה קיצונית בקומה השלישית, ששימשה גם כמקום מעבדה ובית מלאכה ליצירת מקלטים חדשים.

באותם ימי מתיחות הופיעו באחד הערבים במקום התחנה שני שוטרים אנגלים לחיפוש שיגרתי. טענתם היתה, כי אור בוקע כביכול, מבצד החלונות — דבר, שהיה בלתי אפשרי. שני השוטרים טובבו במסדרון הבית כמה דקות ועזבוהו — אך בו בערב נערך „סליק“ וכל התחנה על אביזריה הרבים ניטלטלה למקום סתר אחר.

תשעים יום נמשכו שידורי „קול ישראל“ עד לכניסתה של איטליה למלחמה. משהתקרבה המלחמה לחוסי הארץ וסכנת פלישה אימה עליה, לא היה עוד מקום לפעולותיו של „קול ישראל“.